

بررسی کمی فعالیتهای علمی اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران طی سالهای ۱۳۶۳-۱۳۷۸

دکتر فریده عصاره*

زُیا آبام**

چکیده

هدف اصلی این پژوهش، بررسی کمی وضعیت تولید اطلاعات علمی در دانشگاه شهید چمران اهواز طی سالهای ۱۳۶۳-۱۳۷۸ است. در این پژوهش، میزان اطلاعات علمی تولید شده توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران و روند رشد آنها به تفکیک چهار مدرک علمی (کتاب، مقاله، پایان نامه و گزارش طرح تحقیقاتی) در طول سالهای مورد مطالعه بررسی شده است. مجموعاً تولیدات علمی ۴۳۱ عضو هیأت علمی در قالب ۱۱ دانشکده مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است که از این تعداد ۵۱ (۱۱/۸۳ درصد) نفر را زنان و ۳۸۰ (۸۸/۱۷ درصد) نفر را مردان تشکیل می‌دهند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که ۵۱/۹۰ درصد از اطلاعات علمی در فاصله سالهای ۱۳۷۸ - ۱۳۷۳ تولید شده است. وضعیت کتابها و مقالات تولید شده از لحاظ تألیف، ترجمه و سایر موارد و نیز ارائه مقالات در نشریات و سمینارهای داخلی و خارجی مورد بررسی قرار گرفت. همچنین میزان مشارکت اعضای هیأت علمی در تولید اطلاعات به صورت گروهی بررسی شد.

---

* عضو هیأت علمی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز

** کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه شهید چمران اهواز

مقدمه و بیان مسأله

مجموع دانش بشری که امروزه بر آن نام اطلاعات نهاده‌اند، در ادوار مختلف و به شکل‌های گوناگون، نقش مهم و اساسی در تحول و توسعه جوامع بشری ایفاء کرده است. گزارش‌های مختلف نشان می‌دهد که تولید اطلاعات علمی مستقیماً با میزان توسعه یافتگی جوامع ارتباط دارد. پژوهش و تحقیق بستر مناسبی برای تولید اطلاعات علمی به حساب می‌آید و افزایش فعالیتهای پژوهشی و اهمیت دادن به تحقیقات علمی در هر کشور سبب توسعه، پیشرفت و نیل به خودکفایی و استقلال در عرصه‌های فرهنگی، اجتماعی، علمی و... هر کشور می‌گردد. دانشگاه‌ها به عنوان مراکز تغذیه علمی هر کشور از محورهای اصلی فعالیتهای پژوهشی و تولید اطلاعات علمی محسوب می‌شوند. از این رو فعالیتهای علمی و پژوهشی پیوند دهنده دانشگاه و جامعه قلمداد شده‌اند و حاصل این پیوند به شکوفایی همه جانبه کشور می‌انجامد. پیشرفت علم موجب شده است که نقش دانشگاه‌ها در افزایش و نوسازی آموزش علم و هماهنگی آن با همه سطوح آموزشی و پژوهشی به‌طور مشخص اهمیت

یابد. بنابراین کشورهایایی که به توسعه همه جانبه نظر دارند، به امور پژوهشی توجه خاصی نشان می‌دهند. برای تحقق اهداف توسعه کشور، هدایت تحقیقات به سوی اولویتهای برگرفته از نیازها، لازم و ضروری است و ایس‌امر مستلزم شناسایی گروه متخصصان و تولیدکنندگان اطلاعات علمی و مطالعه دقیق روند پژوهش و تولید اطلاعات علمی توسط آنها است. این امر، بخصوص در مورد دانشگاه‌ها و اعضای هیأت علمی شاغل در آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

دانشگاه شهید چمران اهواز که تا پیش از جنگ تحمیلی عراق علیه ایران «جندی شاپور» نامیده می‌شد، از جمله دانشگاه‌های بزرگ و قدیمی کشور است که پیشینه تاریخی آن به قرن پنجم بعد از میلاد می‌رسد. این دانشگاه، نخستین دانشگاه بزرگ جهانی است که در آن دانشجویان از کشورهای مختلف جهان بدون توجه به ملیت، در یک محیط علمی و فرهنگی و تفاهم به تحصیل می‌پرداختند. این دانشگاه پس از چهار قرن تلاش، سرانجام با انقراض دولت ساسانی، مهاجرت استادان آن به بغداد و ضعف مالی از بین رفت. آغاز عصر

تحقیقاتی و انجام فعالیت‌های پژوهشی کمک گرفت که این نیز به نوبه خود می‌تواند مسئولان و برنامه‌ریزان دانشگاه را یاری نماید تا با تدوین برنامه‌ای پویا و فعال و به کارگیری روش‌های مختلف علمی، به تعیین مسیر حرکت آینده در زمینه پژوهش و انجام فعالیت‌های علمی بپردازند.

اهداف پژوهش

- ۱- تعیین روند تولید اطلاعات علمی توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران در طول سالهای ۱۳۷۸ - ۱۳۶۳؛
- ۲- تعیین میزان اطلاعات علمی تولید شده به تفکیک نوع مدرک (کتاب، مقاله، پایان‌نامه و طرح‌های تحقیقاتی طی سالهای مورد مطالعه؛
- ۳- شناسایی و مقایسه میزان مشارکت اعضای هیأت علمی دانشکده‌های دانشگاه شهید چمران در فرآیند پژوهش و تولید اطلاعات علمی این دانشگاه در طول سالهای مورد مطالعه؛
- ۴- تعیین میزان فعالیت علمی اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران در تألیف و ترجمه اطلاعات علمی؛

جدید در سیر تاریخی این دانشگاه از سال ۱۳۴۴ شمسی است که با تأسیس دانشکده کشاورزی و با پذیرش ۴۰ دانشجو مجدداً فعالیت خود را از سر گرفت (صرامی، ۱۳۵۶). در حال حاضر این دانشگاه با داشتن ۴۸۰ عضو هیأت علمی و ۱۳ دانشکده در شهرهای اهواز، دزفول، شوشتر و منطقه ملاتانی، از قطب‌های مهم علمی کشور محسوب می‌شود. با توجه به اینکه درباره ارزیابی موقعیت علمی این دانشگاه و روند فعالیت‌های علمی و پژوهشی آن تاکنون تحقیق جامعی صورت نگرفته است، تلاش شد که در این پژوهش سیمای فعالیت‌های علمی این دانشگاه از زمان پیروزی انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۷۸ به تصویر کشیده شود، اما به دلیل تحولات ناشی از وقوع انقلاب فرهنگی و جنگ، بی‌ثباتی‌هایی در وضعیت تولید اطلاعات علمی در این دوران مشاهده شد که ناگزیر زمان مورد مطالعه به سالهای ۱۳۶۳ الی ۱۳۷۸ محدود گردید. در این تحقیق سعی شده است که تولیدات علمی اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران طی شانزده سال (۱۳۶۳-۱۳۷۸) به صورت کمی مطالعه شود. از نتایج این تحقیق می‌توان برای برآورد نقاط ضعف و قوت موجود در زمینه‌های

روش گردآوری داده‌ها

این پژوهش از نوع پیمایشی است که داده‌های مورد نیاز آن با استفاده از دو روش ذیل گردآوری شده است:

۵- تعیین میزان فعالیت مشترک اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران در تولید اطلاعات علمی.

سئوالات پژوهش

۱- پرسشنامه: پرسشنامه‌ای حاوی ۱۱ سؤال باز و بسته و بعضاً در قالب جدول تنظیم گردید و بین آن دسته از اعضای هیأت علمی که در زمان انجام تحقیق در دانشگاه اشتغال داشتند، توزیع گردید.

۱- روند پژوهش و تولید اطلاعات علمی توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران در طول سالهای ۱۳۷۸-۱۳۶۳ چگونه بوده است؟

۲- کارنامه پژوهشی: اطلاعات مربوط به آن دسته از اعضای هیأت علمی که به دلایل مختلف، از جمله بسر بردن در فرصت مطالعاتی، بازنشستگی، استعفا و یا انتقال در دانشگاه حضور نداشتند، از طریق کارنامه پژوهشی موجود در واحد پژوهشی دانشگاه گردآوری گردید.

۲- تولید اطلاعات علمی به تفکیک نوع مدرک (کتاب، مقاله، پایان‌نامه و طرح‌های تحقیقاتی) چه میزان بوده است؟

جامعه مورد مطالعه این پژوهش شامل ۴۳۱ عضو هیأت علمی است که دارای مرتبه‌های علمی استاد، دانشیار، استادیار و مربی هستند. از این تعداد، ۵۱ (۱۱/۸۳ درصد) نفر را زنان و ۳۸۰ (۸۸/۱۷ درصد) نفر را مردان تشکیل می‌دهند. جدول شماره ۱

۳- اطلاعات علمی تولید شده توسط اعضای هیأت علمی دانشکده‌های دانشگاه شهید چمران طی سالهای مورد مطالعه چه میزان بوده است؟

۴- تولید اطلاعات علمی به صورت تألیف و ترجمه (مقاله‌ها و کتابها) چه میزان بوده است؟

۵- مشارکت اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران در فعالیتهای علمی و پژوهشی و تولید اطلاعات علمی به صورت گروهی چه میزان بوده است؟

جدول ۱. جامعه مورد مطالعه به تفکیک دانشکده و جنسیت

دانشکده	جنسیت		زن		مرد		کل	
	میزان	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
ادبیات و علوم انسانی	۴	۸/۱۶	۴۵	۹۱/۸۴	۴۹	۱۱/۳۷		
اقتصاد و علوم اجتماعی	۲	۶/۰۶	۳۱	۹۳/۹۴	۳۳	۷/۶۶		
الهیات	۱	۴	۲۴	۹۶	۲۵	۵/۸۰		
تربیت بدنی	۵	۳۸/۴۶	۸	۶۱/۵۴	۱۳	۳/۰۲		
دامپزشکی	۱	۳/۳۳	۲۹	۹۶/۶۷	۳۰	۶/۹۶		
علوم	۱۹	۲۰/۸۸	۷۲	۷۹/۱۲	۹۱	۲۱/۱۱		
علوم تربیتی و روانشناسی	۱۱	۲۶/۸۳	۳۰	۷۳/۱۷	۴۱	۹/۵۱		
علوم دریایی	۲	۲۲/۲۲	۷	۷۷/۷۸	۹	۲/۰۹		
کشاورزی	۶	۹/۵۲	۵۷	۹۰/۴۸	۶۳	۱۴/۶۲		
مهندسی	-	-	۳۶	۱۰۰	۳۶	۸/۳۵		
رامین	-	-	۴۱	۱۰۰	۴۱	۹/۵۱		
جمع	۵۱	۱۱/۸۳	۳۸۰	۸۸/۱۷	۴۳۱	۱۰۰		

جامعه مورد مطالعه را به تفکیک دانشکده و جنسیت نشان می‌دهد. ۱۳۷۸ به تفکیک نوع مدرک یعنی کتاب، مقاله، پایان‌نامه و طرح تحقیقاتی در جدولی قرار گرفتند. این اطلاعات شامل تعداد کتابها، اعم از کتابهای تألیفی، ترجمه‌ای و سایر موارد^۱، مقاله‌ها شامل مقالات منتشر شده

تجزیه و تحلیل داده‌ها
روند تولید اطلاعات علمی توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران

۱- منظور از سایر موارد، تصحیح، گردآوری، ترجمه - تألیف و ... مدارک است.

پس از استخراج داده‌ها، اطلاعات علمی تولید شده در هریک از سالهای ۱۳۶۳ الی

جدول ۲. اطلاعات علمی تولید شده توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران

به تفکیک نوع مدرک طی سالهای ۱۳۶۳-۱۳۷۸

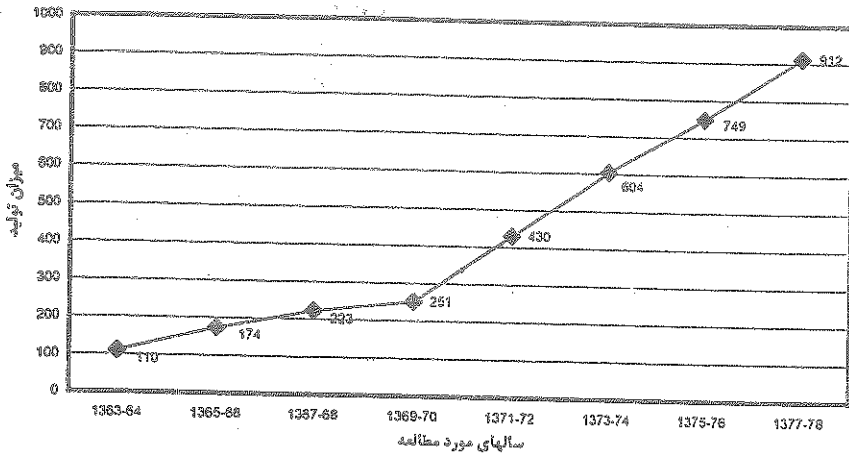
سال	میزان	مقاله		کتاب		طرح پژوهشی		بایان نامه		جمع
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱۳۶۳	۵۲	۲/۴۱	۸	۳/۴۲	۳	۱/۰۵	۲	۰/۲۶	۶۵	۱/۸۸
۱۳۶۴	۳۱	۱/۴۴	۷	۲/۹۹	۷	۲/۴۵	-	-	۴۵	۱/۳۰
۱۳۶۵	۸۳	۳/۸۴	۶	۲/۵۶	۹	۳/۱۵	۱	۰/۱۳	۹۹	۲/۸۷
۱۳۶۶	۵۶	۲/۵۹	۸	۳/۴۲	۹	۳/۱۵	۲	۰/۲۶	۷۵	۲/۱۷
۱۳۶۷	۷۰	۳/۲۴	۱۱	۴/۷	۱۹	۶/۶۴	۱	۰/۱۳	۱۰۱	۲/۹۳
۱۳۶۸	۸۳	۳/۸۴	۹	۳/۸۵	۲۱	۷/۳۴	۹	۱/۱۶	۱۲۲	۳/۵۳
۱۳۶۹	۸۲	۳/۸	۱۲	۵/۱۳	۱۷	۵/۹۴	۱۴	۱/۸۱	۱۲۵	۳/۶۲
۱۳۷۰	۷۶	۳/۵۲	۱۴	۵/۹۸	۱۰	۳/۵	۲۶	۲/۳۶	۱۲۶	۳/۶۵
۱۳۷۱	۸۷	۴/۰۳	۱۳	۵/۵۶	۲۶	۹/۰۹	۲۴	۵/۶۹	۱۷۰	۴/۹۳
۱۳۷۲	۱۵۷	۷/۲۷	۲۰	۸/۵۵	۲۸	۹/۷۹	۵۵	۷/۱۲	۲۶۰	۷/۵۳
۱۳۷۳	۱۶۹	۷/۸۲	۱۳	۵/۵۶	۳۲	۱۱/۱۹	۷۴	۹/۵۷	۲۸۸	۸/۳۴
۱۳۷۴	۲۰۲	۹/۳۵	۱۱	۴/۷	۲۴	۸/۳۹	۷۹	۱۰/۲۲	۳۱۶	۹/۱۵
۱۳۷۵	۲۴۴	۱۱/۳	۲۱	۸/۹۷	۱۶	۵/۶۰	۸۳	۱۰/۷۴	۳۶۴	۱۰/۵۴
۱۳۷۶	۲۳۵	۱۰/۸۸	۳۰	۱۲/۸۲	۱۸	۶/۲۹	۱۰۲	۱۳/۲۰	۳۸۵	۱۱/۵
۱۳۷۷	۲۰۷	۱۴/۲۱	۲۱	۸/۹۷	۲۲	۷/۶۹	۱۴۱	۱۸/۲۴	۴۹۱	۱۴/۲۲
۱۳۷۸	۲۲۶	۱۰/۴۶	۳۰	۱۲/۸۲	۲۵	۸/۷۴	۱۴۰	۱۸/۱۱	۴۲۱	۱۲/۱۹
جمع	۲۱۶۰	۱۰۰	۲۳۴	۱۰۰	۲۸۶	۱۰۰	۷۷۳	۱۰۰	۳۴۵۳	۱۰۰

در نشریات داخلی و خارجی و یا مقالات ارائه شده در سمینارهای داخلی و خارجی است (جدول شماره ۲).

همانگونه که در جدول شماره ۲ مشاهده می شود، در مجموع ۳,۴۵۳ مدرک علمی توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید

نمودار ۱. میزان تولید اطلاعات علمی توسط اعضای هیأت علمی

دانشگاه شهید چمران طی سالهای ۱۳۶۳-۱۳۷۸

مدرک علمی از سال ۱۳۷۳ به بعد تولید شده‌اند و تولید ۱۱۸۸ (۴۸/۱۰ درصد) مدارک علمی دیگر مربوط به سال‌های قبل از آن می‌باشد (نمودار شماره ۱).

بررسی تولید اطلاعات علمی توسط اعضای هیأت علمی دانشکده‌ها تولیدات علمی اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران در قالب ۱۱ دانشکده^۲

چمران در طول سالهای مورد مطالعه تهیه شده است که شامل ۲,۱۶۰ (۶۲/۵۵ درصد) عنوان مقاله، ۲۳۴ (۶/۷۸ درصد) عنوان کتاب، ۲۸۶ (۸/۲۸ درصد) طرح پژوهشی و ۷۷۳ (۲۲/۳۹ درصد) عنوان پایان‌نامه است^۱. یافته‌های فوق نشان می‌دهند که از لحاظ نوع محمل اطلاعاتی، بیشترین میزان تولید اطلاعات علمی به صورت مقاله بوده است. به طور کلی، بررسی آمار به دست آمده در طول این سالها از رشد اندک تولید کتاب و انجام طرح پژوهشی حکایت می‌کند، اما در زمینه ارائه مقاله و تهیه پایان‌نامه تقریباً هر ساله رشد مثبت مشاهده می‌شود.

از مجموع ۳۴۵۳ مدرک علمی تولید شده در طول این سالها، ۱۷۹۲ (۵۱/۹۰ درصد)

۱- منظور پایان‌نامه‌های هدایت شده توسط اعضای هیأت علمی است.

۲- دانشکده‌های شوشتر و دزفول به دلیل عدم حضور فعال در تولید اطلاعات علمی در این تحقیق لحاظ نشده‌اند.

جدول ۳. مجموع اطلاعات علمی تولید شده توسط اعضای هیات علمی دانشگاه‌ها طی سالهای ۱۳۷۸ - ۱۳۶۳

علوم	دامپزشکی		تربیت بدنی		الهیات		اقتصاد و علوم اجتماعی		ادبیات و علوم انسانی		دانشگاه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱۶/۲۲	۵۶۰	۹/۹	۳۴۲	۰/۹	۶۱	۱/۷۷	۱۱۰	۳/۱۹	۳۲۴	۹/۳۸	اطلاعات علمی تولید شده
۲۱/۱۱	۹۱	۶/۹۶	۳۰	۳/۰۲	۲۵	۵/۸۰	۳۳	۷/۶۶	۶۹	۱۱/۳۷	اعضای هیات علمی
۶/۱۵		۱۱/۴۰		۲/۳۸	۲/۴۴		۲/۳۳		۶/۶۱		نسبت اطلاعات علمی تولید شده به اعضای هیات علمی

ادامه جدول

جمع کل	رامین		مهندسی		کشاورزی		علوم دریایی و اقیانوسی		علوم تربیتی و روان شناسی		دانشگاه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
۱۰۰	۳۴۵۳	۹/۸۵	۳۴۰	۵/۴۱۰	۸۲۷	۲۳/۹۵	۸۱	۲/۳۴	۵۹۰	۱۷/۰۹	اطلاعات علمی تولید شده
۱۰۰	۴۳۱	۹/۵۱	۴۱	۸/۳۵	۶۳	۱۴/۶۲	۹	۲/۰۹	۴۱	۹/۵۱	اعضای هیات علمی
۸/۰۱		۸/۲۹		۵/۱۹	۱۳/۱۲		۹		۱۴/۳۹		نسبت اطلاعات علمی تولید شده به اعضای هیات علمی

مورد بررسی قرار گرفت و درصد تولیدات علمی هر دانشکده نسبت به مجموع تولیدات علمی دانشکده‌ها. در مجموع سالهای مورد مطالعه محاسبه شد. جدول شماره ۳ نتایج به دست آمده در این بخش از تحقیق را نشان می‌دهد:

براساس فراوانی و درصدها همان‌گونه که در جدول شماره ۳ مشاهده می‌شود، دانشکده کشاورزی با داشتن ۶۳ (۱۴/۶۲ درصد) عضو هیأت علمی و تولید مجموعاً ۸۲۷ (۲۳/۹۵ درصد) مدرک، دارای بالاترین میزان تولید اطلاعات علمی بوده است، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی با داشتن ۴۱ (۹/۵۱ درصد) عضو هیأت علمی و تولید ۵۹۰ (۱۷/۰۹ درصد) مدرک علمی در مرتبه دوم و دانشکده علوم با داشتن ۹۱ (۲۱/۱۱ درصد)

بررسی وضعیت کتابها و مقالات ارائه شده (تألیف، ترجمه و سایر)

کتابها و مقالات ارائه شده توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران از لحاظ چگونگی تهیه مورد مطالعه قرار گرفتند. جدول شماره ۴ نتایج به دست آمده در این بخش از تحقیق را نشان می‌دهد.

نتایج به دست آمده در این بخش از تحقیق نشان می‌دهد که از مجموع ۲۳۴ کتاب منتشر

جدول ۴. وضعیت کتابها (تألیف، ترجمه و سایر)

کتاب		مقاله				جمع	
تألیف	ترجمه	سایر	ترجمه	تألیف	سایر	ترجمه	سایر
تعداد ۹۵	تعداد ۱۲۹	تعداد ۱۰	تعداد ۱۱۸	تعداد ۲۱۳۷	تعداد ۸۹	تعداد ۲۴۷	تعداد ۱۰
درصد ۴۰/۶	درصد ۵۵/۱۳	درصد ۴/۲۷	درصد ۵/۴۶	درصد ۸۹/۲۶	درصد ۲۱/۳۲	درصد ۱۰/۳۲	درصد ۰/۴۲

شده توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران در طول سالهای مورد مطالعه، ۹۵ (۴۰/۶۰ درصد) عنوان به صورت تألیف، ۱۲۹ (۵۵/۱۳ درصد) عنوان به صورت ترجمه و ۱۰ (۴/۲۷ درصد) عنوان به شیوه‌های دیگر تهیه شده‌اند. اگرچه اختلاف زیادی بین تعداد کتابهای تألیف و ترجمه شده وجود ندارد، اما تعداد کتابهای ترجمه شده با اختلاف ۱۴/۵۳ درصد، از تعداد کتابهای

تألیف شده بیشتر است. در مسورد مقالات، از مجموع ۲۱۶۰ مقاله‌ای که توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران در طول سالهای مورد مطالعه در نشریات و سمینارها ارائه شده‌است، ۲،۰۴۲ (۹۴/۵۴ درصد) مقاله به صورت تألیف و ۱۱۸ (۵/۴۶ درصد) مقاله، به صورت ترجمه بوده است. به منظور بررسی کمی کتابها و مقالات

جدول ۵. وضعیت ارائه کتابها و مقالات (تألیف و ترجمه) در حوزه‌های علوم انسانی

علوم انسانی											
مقاله				کتاب				جمع			
تألیف		ترجمه		تألیف		ترجمه		تألیف		ترجمه	
تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۶۶	۴۴/۶۶	۵۷	۵۵/۳۴	۶۹۹	۱۱/۱۶	۸۲	۸۸/۸۴	۱۳۹	۸۳/۴۱	۱۶/۵۹	۱۳۹
۷۳۵				۱۰۳				۸۳۸ (۳۵/۱۵)			

ترجمه و تألیف شده توسط اعضای هیأت علمی گروه‌های مختلف این دانشگاه، مجموع دانشکده‌های موجود به حوزه‌های علوم انسانی و علوم تجربی و پایه تقسیم شدند و میزان تولیدات علمی هریک از این دو حوزه به صورت تألیف و یا ترجمه^۱ مورد بررسی قرار گرفتند. جدولهای شماره ۵ و ۶ نتایج حاصل از این گروهبندی را نشان می‌دهد.

۱- سایر روشهای ارائه کتاب و مقاله به دلیل اندک بودن تعداد در این بخش از تحقیق مورد مطالعه قرار نگرفتند.

جدول ۶. وضعیت ارائه کتابها و مقالات (تألیف و ترجمه) در حوزه علوم تجربی و پایه

علوم تجربی و پایه											
جمع				مقاله				کتاب			
ترجمه		تألیف		ترجمه		تألیف		ترجمه		تألیف	
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد
۶/۹۹	۱۰۸	۹۳/۰۱	۱۴۳۸	۲/۵۳	۳۶	۹۷/۴۷	۱۳۸۹	۵۹/۵۰	۷۲	۴۰/۰۵۰	۴۹
۱۵۴۶ (۶۴/۸۵)				۱۴۲۵				۱۲۱			

از مجموع ۱,۵۴۶ مقاله و کتاب ارائه شده توسط اعضای هیأت علمی حوزه علوم تجربی و پایه، ۱,۴۳۸ (۹۳/۰۱ درصد) مقاله و کتاب تألیف شده و ۱۰۸ (۶/۹۹ درصد) مقاله و کتاب ترجمه شده وجود دارد.

جدولهای شماره ۵ و ۶ نشان می‌دهند که تفاوت موجود در میزان مدارک تألیف و ترجمه شده در دو حوزه مورد مطالعه، بیشتر در ارائه مقاله است و در زمینه ارائه کتاب، تفاوت اندکی بین درصد کتابهای تألیف و ترجمه شده در این دو گروه وجود دارد.

بررسی وضعیت ارائه مقالات در نشریات و سمینارهای داخلی یا خارجی

مقالات تهیه شده توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران در طول سالهای ۱۳۶۳-۱۳۷۸ از دو طریق انتشار در نشریات

همان‌گونه که در جدولهای شماره ۵ و ۶ مشاهده می‌شود، از مجموع ۲,۳۸۴ مقاله و کتاب ارائه شده توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران در طول سالهای مورد مطالعه، ۸۳۸ (۳۵/۱۵ درصد) مقاله و کتاب توسط اعضای هیأت علمی حوزه‌های علوم انسانی تولید شده است و ۱,۵۴۶ (۶۴/۸۵ درصد) مقاله و کتاب توسط اعضای هیأت علمی حوزه علوم تجربی و پایه تولید شده است.

از مجموع ۸۳۸ مقاله و کتاب ارائه شده توسط اعضای هیأت علمی حوزه علوم انسانی، ۶۹۹ (۸۳/۴۱ درصد) مقاله و کتاب تألیف شده و ۱۳۹ (۱۶/۵۹ درصد) مقاله و کتاب ترجمه شده وجود دارد. در حالی که در حوزه علوم تجربی، مدارک تألیف شده نسبت به مدارک ترجمه شده درصد بیشتری را به خود اختصاص می‌دهند.

جدول ۷. وضعیت ارائه مقالات در نشریات و سمینارهای داخلی یا خارجی

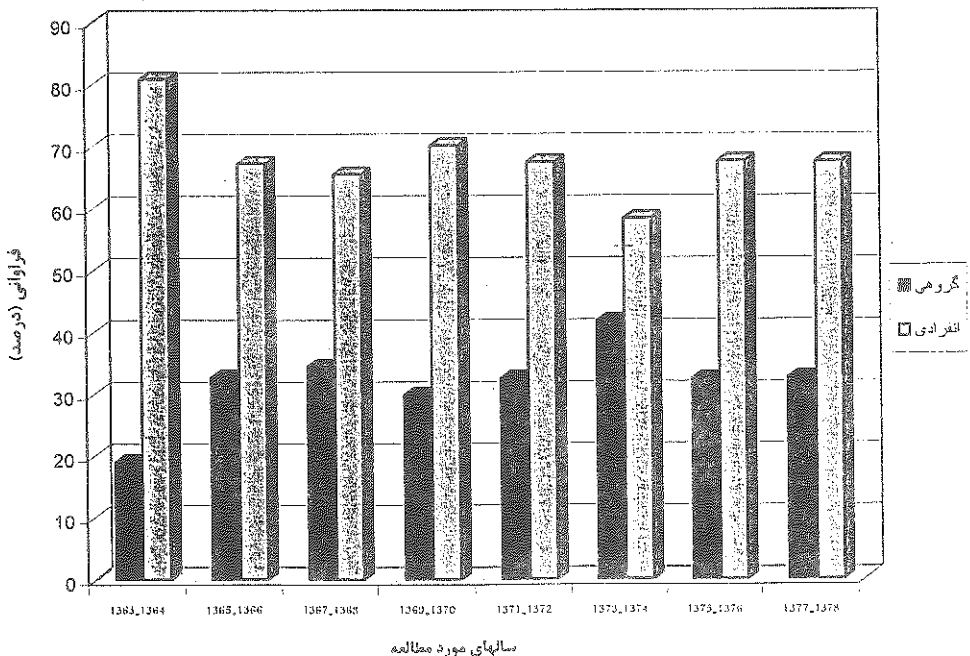
مقالات خارجی			مقالات داخلی			مجموع			مقاله در سمینار						مقاله در نشریات						مقاله ارائه		نوع ارائه					
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد		تعداد	درصد	تعداد	درصد	محل ارائه
۲/۴۶	۱۳	۱۲/۰۷	۱۹۷	۳/۸۷	۴۲	۱/۴۶	۴	۲/۶۹	۳۸	۱۵/۶۳	۱۶۸	۳/۵۴	۹	۱۹/۳۷	۱۵۹	۱۹/۳۷	۱۵۹	۱۹/۳۷	۹	۳/۵۴	۱۶۸	۱۵/۶۳	۱۶۸	۱۹/۳۷	۱۵۹	۱۹/۳۷	محل ارائه	
۲/۶۵	۱۴	۲/۸۲	۴۶	۲/۰۳	۲۲	۳/۲۹	۹	۱/۶	۱۳	۳/۵۳	۳۸	۱/۹۷	۵	۲/۰۲	۳۳	۲/۰۲	۳۳	۲/۰۲	۵	۱/۹۷	۳۸	۳/۵۳	۳۸	۲/۰۲	۳۳	۲/۰۲	میزان	
۰/۵۷	۳	۲/۲۷	۳۷	۱/۲۰	۱۳	—	—	۱/۶	۱۳	۲/۵۱	۲۷	۱/۱۸	۳	۲/۹۲	۲۲	۲/۹۲	۲۲	۲/۹۲	۳	۱/۱۸	۲۷	۲/۵۱	۲۷	۲/۹۲	۲۲	۲/۹۲	—	
۰/۷۶	۴	۰/۴۹	۸	۰/۳۷	۴	۱/۴۶	۴	—	—	۰/۷۴	۸	—	—	۰/۹۷	۸	۰/۹۷	۸	۰/۹۷	—	—	۰/۷۴	۸	—	—	۰/۹۷	۸	۰/۹۷	—
۸/۷۱	۴۶	۵/۱۵	۸۴	۵/۹۹	۶۵	۹/۸۵	۲۷	۲/۶۹	۳۸	۶/۰۵	۶۵	۷/۲۸	۱۹	۵/۶۰	۲۶	۵/۶۰	۲۶	۵/۶۰	۱۹	۷/۲۸	۶۵	۶/۰۵	۶۵	۷/۲۸	۱۹	۵/۶۰	—	
۳۲/۰۵	۱۲۷	۱۲/۸۰	۲۰۹	۱۹/۸۱	۲۱۵	۲۵/۹۱	۷۱	۱۷/۷۵	۱۲۴	۱۱/۲۶	۱۲۱	۲۲/۰۵	۵۶	۷/۹۲	۶۵	۷/۹۲	۶۵	۷/۹۲	۵۶	۲۲/۰۵	۱۲۱	۱۱/۲۶	۱۲۱	۷/۹۲	۶۵	۷/۹۲	—	
۸/۱۴	۴۳	۲۲/۴۳	۳۶۶	۱۴/۵۶	۱۵۸	۶/۲۰	۱۷	۱۷/۳۹	۱۴۱	۲۳/۳۵	۲۵۱	۱۰/۲۴	۲۶	۲۷/۴۱	۲۲۵	۲۷/۴۱	۲۲۵	۲۷/۴۱	۲۶	۱۰/۲۴	۲۵۱	۲۳/۳۵	۲۵۱	۲۷/۴۱	۲۲۵	۲۷/۴۱	—	
۲/۰۸	۱۱	۲/۱۴	۳۵	۲/۳۰	۲۵	۱/۴۶	۴	۲/۵۹	۲۱	۱/۹۵	۲۱	۲/۷۶	۷	۱/۷۱	۱۴	۱/۷۱	۱۴	۱/۷۱	۷	۲/۷۶	۲۱	۱/۹۵	۲۱	۲/۷۶	۷	۱/۷۱	۱۴	—
۳۲/۷۷	۱۷۳	۲۱/۳۲	۳۲۸	۲۷/۱۹	۲۹۵	۳۷/۹۶	۱۰۴	۳۲/۵۵	۱۹۱	۲۱/۰۲	۲۲۶	۳۷/۱۶	۶۹	۱۹/۱۲	۱۵۷	۱۹/۱۲	۱۵۷	۱۹/۱۲	۶۹	۳۷/۱۶	۲۲۶	۲۱/۰۲	۲۲۶	۳۷/۱۶	۶۹	۱۹/۱۲	۱۵۷	—
۱۱/۱۸	۵۹	۲/۲۳	۶۹	۵/۸۱	۶۳	۱۰/۲۲	۲۸	۲/۳۳	۳۵	۶/۰۵	۶۵	۱۷/۲۰	۳۱	۲/۱۴	۳۳	۲/۱۴	۳۳	۲/۱۴	۳۱	۱۷/۲۰	۶۵	۶/۰۵	۶۵	۱۷/۲۰	۳۱	۲/۱۴	۳۳	—
۶/۶۳	۲۵	۱۲/۲۸	۲۳۳	۱۶/۸۷	۱۸۳	۲/۱۹	۶	۲۱/۸۲	۱۷۷	۷/۹۱	۸۵	۱۱/۴۲	۲۹	۶/۸۲	۵۶	۶/۸۲	۵۶	۶/۸۲	۲۹	۲۱/۸۲	۱۷۷	۷/۹۱	۸۵	۱۱/۴۲	۲۹	۶/۸۲	۵۶	—
۱۰۰	۵۲۸	۱۰۰	۱۶۳۲	۱۰۰	۱۰۸۵	۱۰۰	۳۷۴	۱۰۰	۸۱۱	۱۰۰	۱۰۷۵	۱۰۰	۲۵۴	۱۰۰	۸۲۱	۱۰۰	۸۲۱	۱۰۰	۲۵۴	۱۰۰	۱۰۷۵	۱۰۰	۱۰۷۵	۱۰۰	۸۲۱	۱۰۰	—	

ادبیات و علوم انسانی
اقتصاد و علوم اجتماعی
الهیات
تربیت بدنی و علوم ورزشی
دامپزشکی
علوم
علوم تربیتی و روان شناسی
علوم دریایی و اقیانوسی
کشاورزی
مهندسی
رزمین
جمع

می‌شود، ۱۰۸۵ (۵۰/۲۳ درصد) مقاله، در سمینارهای داخلی و خارجی و ۱۰۷۵ (۴۹/۷۷ درصد) مقاله از طریق چاپ در نشریات داخلی و خارجی ارائه شده‌اند. به طور کلی، اعضای هیأت علمی گروه‌های علوم تجربی و مهندسی تمایل بیشتری برای ارائه مقالات خود در سمینارها و گردهمایی‌ها نشان داده‌اند و برعکس، گروه‌های علوم انسانی علاقه‌مند به ارائه مقالات خود از طریق چاپ در نشریات بوده‌اند. در بررسی مقالات ارائه شده در نشریات و سمینارهای خارجی، دانشکده‌های کشاورزی، علوم و مهندسی فعال‌تر بوده و با ارائه مجموعاً ۳۵۸ مقاله در نشریات و سمینارهای خارجی، ۶۸ درصد

داخلی یا خارجی و شرکت در سمینارهای داخلی یا خارجی ارائه شده‌اند. در مجموع، تعداد ۲,۱۶۰ مقاله توسط این اعضاء در طول سالهای مورد مطالعه ارائه شده است. به طور کلی، در مجموع سالهای مورد مطالعه، ۱,۶۳۲ (۷۵/۵۶ درصد) مقاله در نشریات و گردهمایی‌های داخلی و ۵۲۸ (۲۴/۴۴ درصد) مقاله در نشریات و گردهمایی‌های خارجی توسط اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران ارائه شده است. جدول شماره ۷ وضعیت ارائه مقالات در نشریات و سمینارهای داخلی و خارجی را به تفکیک دانشکده نشان می‌دهد. همان‌گونه که در جدول شماره ۷ مشاهده

نمودار ۲. وضعیت تولید اطلاعات (انفرادی-گروهی) در طول سالهای ۱۳۶۲-۱۳۷۸

مقالات خارجی را به خود اختصاص داده‌اند.

بررسی میزان مشارکت اعضای هیأت علمی دانشگاه شهید چمران در تولید اطلاعات علمی به صورت گروهی

گسترده‌ی علم و تقسیم آن به اجزاء مختلف باعث گردیده است که یک فرد نتواند به تنهایی در تمام زمینه‌ها صاحب تخصص گردد و قادر به انجام یک پروژه شود. نوآوری‌ها و خلاقیت‌های قرن حاضر ناشی از تلاش گروهی بوده و کمتر ناشی از ابتکارات شخصی در ارائه پدیده‌های نو است (تقی، ۱۳۷۱).

در بررسی تحقیقات انجام گرفته، بانسان‌های بسیاری از رشد در میزان و اهمیت تولیدات علمی گروهی روبرو می‌شویم. جولی^۱ (۱۹۹۷) نشان می‌دهد که به طور متوسط، تعداد نویسندگان مقاله‌های فهرست شده در نمایه استنادی علوم از ۲/۵۲ نفر در سال ۱۹۷۹ به ۳/۵ نفر در سال ۱۹۹۳ رسیده است. وی همچنین اظهار می‌دارد که همکاری محققین با یکدیگر منجر به تهیه مقالات بیشتر و با کیفیت علمی بالاتر می‌گردد. از این رو، وی معتقد است که کار گروهی محققین در تهیه مقالات علمی بر کار انفرادی ارجحیت دارد.

بررسی دقیق تولیدات علمی در دانشگاه

شهید چمران طی سالهای مورد مطالعه، از افزایش تدریجی فعالیت‌های علمی گروهی در طول این سالها حکایت می‌کند، به طوری که میزان آن در سال ۱۳۷۸ به ۱/۷ برابر سال ۱۳۶۳ می‌رسد (نمودار شماره ۲).

در این میان، اعضای هیأت علمی دانشکده‌های رامین با تولید ۵۶/۴۷ درصد، دانشکده کشاورزی با تولید ۴۵/۵۹ درصد و دانشکده علوم دریایی و اقیانوسی با تولید ۴۳/۲۱ درصد از اطلاعات علمی خود به صورت گروهی، دارای بیشترین میزان فعالیت علمی گروهی بوده‌اند و دانشکده ادبیات و علوم انسانی با تولید ۰/۹۳ درصد از اطلاعات علمی خود به صورت گروهی دارای کمترین میزان فعالیت علمی مشترک بوده است.

بحث و نتیجه گیری

جمع‌بندی کلی یافته‌های این تحقیق، از روند رو به رشد تولید اطلاعات علمی در دانشگاه شهید چمران، به خصوص از سال ۱۳۷۰ به بعد حکایت می‌کند. از آنجائی که بخشی از سالهای مورد مطالعه در این تحقیق مربوط به سالهای جنگ تحمیلی است،

کشاورزی، علوم تربیتی و روان‌شناسی و علوم به ترتیب با تولید ۲۳/۹۵، ۱۷/۰۹ و ۱۶/۲۲ درصد از اطلاعات علمی؛ پرتولیدترین دانشکده‌ها بوده و رتبه‌های اول تا سوم را به خود اختصاص می‌دهند.

مجتهدزاده (۱۳۷۷)، کراسکف^۱ (۱۹۹۵)، پی‌یرا^۲ (۱۹۹۹) و حری (۱۳۷۹)، هر یک در تحقیقات خود به نتایج مشابهی رسیده‌اند. آنها نشان داده‌اند درصد بالایی از اطلاعات علمی توسط گروه‌های علمی اندکی تولید شده است. در مطالعات آنها، با توجه به جامعه مورد مطالعه، گروه‌های علمی خاصی تولیدات علمی بیشتری نسبت به سایر گروه‌ها داشته‌اند. بخش دیگری از تحقیق حاضر نشان می‌دهد که در حوزه علوم انسانی، درصد آثار ترجمه شده نسبت به حوزه علوم پایه و تجربی بیشتر است. این تفاوت در زمینه کتاب اندک است، اما در زمینه مقاله، تعداد مقالات ترجمه شده در حوزه علوم انسانی تقریباً به ۵ برابر مقالات ترجمه شده در حوزه علوم تجربی و پایه می‌رسد.

در بررسی مقالات، نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که اعضای هیأت علمی

یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که انجام فعالیت‌های علمی در مراکز دانشگاهی و تحقیقاتی همانند بسیاری از امور دیگر تحت تأثیر تحولات ناشی از جنگ قرار داشته است. اعتماد (۱۳۷۳)، صراف‌زاده (۱۳۷۹) و عصاره (۲۰۰۱) هر یک در تحقیقات جداگانه‌ای از کاهش میزان تحقیق و تولید اطلاعات علمی در سالهای بعد از پیروزی انقلاب و دوران جنگ تحمیلی و افزایش تدریجی آنها در سالهای بعد از جنگ گزارش می‌دهند. دانشگاه شهید چمران به دلیل قرار گرفتن در منطقه جنگی بیش از سایر مراکز علمی تحت تأثیر جنگ و پیامدهای ناشی از آن قرار گرفته است و نتایج به دست آمده در تحقیق حاضر این مطلب را تأیید می‌کند.

بررسی و مقایسه تولیدات علمی دانشکده‌ها نشان می‌دهد که تعداد معدودی از دانشکده‌ها درصد بالایی از تولیدات علمی را به خود اختصاص داده‌اند، به طوری که از مجموع ۳،۴۵۳ مدرک علمی تولید شده در طول سالهای مورد مطالعه، ۱،۹۷۷ (۵۷/۲۵) درصد) مدرک توسط اعضای هیأت علمی فقط ۳ دانشکده تولید شده است و ۸ دانشکده دیگر در تولید ۱،۴۷۶ (۴۲/۷۵) درصد) مدرک علمی شرکت داشته‌اند. دانشکده‌های

1- Krauskopf

2- Pereira

گروه‌های کشاورزی و علوم تمایل بیشتری برای ارائه یافته‌های خود در سمینارها و گردهماییها نشان داده‌اند و برعکس، گروه‌های علوم انسانی علاقه‌مند به ارائه یافته‌های خود از طریق چاپ در نشریات بوده‌اند. در بررسی مقالات ارائه شده در نشریات و سمینارهای خارجی، دانشکده‌های کشاورزی، علوم و مهندسی فعال‌تر عمل کرده‌اند و با ارائه مجموعاً ۳۵۸ مقاله در نشریات و سمینارهای خارجی، ۶۸ درصد مقالات خارجی را به خود اختصاص داده‌اند.

بخش دیگری از تحقیق حاضر به مطالعه فعالیت‌های گروهی اعضای هیأت علمی در تولید اطلاعات علمی می‌پردازد. کلاین^۱ (۱۹۸۲) و استفان^۲ (۱۹۹۶) هر یک در تحقیقات خود از افزایش تدریجی انجام کار گروهی در میان محققین گزارش می‌دهند. بررسی نتایج حاصل در این بخش از تحقیق حاضر نیز از افزایش تدریجی انجام فعالیت‌های گروهی در طول این سالها حکایت می‌کند، به طوری که میزان آن در سال ۱۳۷۸ به ۱/۷ برابر سال ۱۳۶۳ می‌رسد. اگرچه روند افزایش کار گروهی در میان اعضای هیأت علمی این دانشگاه کند بوده است، اما نمایانگر جای گرفتن تدریجی تفکر و روحیه انجام فعالیت‌های

پیشنهادها

به منظور تقویت و بهبود وضعیت فعالیت‌های علمی - پژوهشی در دانشگاه شهید چمران و ارتقاء کمی و کیفی سطح تولیدات علمی اعضای هیأت علمی در این دانشگاه، پیشنهادهای ذیل ارائه می‌گردد:

۱- حمایت از فعالیت‌های تحقیقاتی گروه‌ها و دانشکده‌های مستعد و فعال و تقویت گروه‌ها و دانشکده‌هایی که فعالیت علمی کمتری دارند.

۲- جستجو برای یافتن موانع و مشکلات

1- Cline

2- Stephan

- تحقیق و تلاش در جهت رفع آنها توسط مدیران و مسئولان دانشگاه.
- ۳- اشاعه فرهنگ محقق محوری در دانشگاه.
- ۴- ایجاد تسهیلات لازم برای انجام همکاریهای علمی و تحقیقاتی مشترک بین اعضای هیأت علمی این دانشگاه و ارتباط آن با سایر مراکز دانشگاهی و تحقیقاتی در داخل و خارج کشور.
- ۵- تسریع در فراهم‌آوری زمینه‌های لازم جهت انجام فعالیت‌های تحقیقاتی و اشاعه و ارائه یافته‌های علمی اعضای هیأت علمی دانشگاه در سطح ملی و بین‌المللی.
- ۶- ایجاد تسهیلات لازم جهت روزآمد نمودن دانش علمی اعضای هیأت علمی.

منابع

فارسی

- اعتماد، شاپور. ۱۳۷۳. تصویر علمی ایران در جهان. اطلاع‌رسانی ۱۰ (۴): ۴۲-۵۳.
- ثقفی، محمد حسن. ۱۳۷۱. اصول مهم در رشد پژوهش و پژوهشگر. اداره کل امور اداری وزارت صنایع: ۱-۹.
- حری، عباس. ۱۳۷۹. بررسی فعالیت‌های علمی و پژوهشی اعضای هیأت علمی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران تا پایان سال ۱۳۷۸. فصلنامه کتاب ۱۱ (۲): ۹-۳۶.
- صرامی، غلامحسین. ۱۳۵۶. پیدایش و گسترش دانشگاه جندی شاپور. اهواز: نگارین.
- صراف‌زاده، مریم. ۱۳۷۹. انعکاس مقالات محققان ایرانی در دو بانک اطلاعاتی کب (CAB) و اگریس (Agris) از ابتدا تا سال ۱۹۹۷. رهیافت ۲۲ (بهار و تابستان): ۸۸-۹۷.
- مجتهدزاده، مهشید. ۱۳۷۸. بررسی وضعیت مقالات علوم پایه فهرست شده محققان مقیم SCI و SSCI در سال ۱۳۷۵/۱۹۹۶. رهیافت ایران در ۱۸ (بهار و تابستان): ۱۲۰-۱۲۳.

خارجی

- Cline, G.S (1982). College and Research Libraries: It's First Forty Years. *Research Libraries* 43 : 208-232.
- Joly, P. B. (1997). Profile of Laboratories, Industrial Partnerships and Organization of R & D : the Dynamics of Relations with Industry in a Large Research Organization. *Research Policy* 25 (4): 901-922.
- Krauskop, M; Maria Inesvera and R. Albertin. (1995). Assessment of University's Scientific Capabilities and Profile: The Case of the Faculty of Biological Sciences of the Pontificia Universidad Catolica De Chile. *Scientometrics* 34(1): 87-100.
- Osareh, F.; Wilson, C.S. (2001). Iranian scientific publications: collaboration, growth, and development from 1985 to 1999. Held in: 8th International Conference on Scientometrics & Informetrics, July 16-20. Sydney: University New South Wales, Australia.
- Pereira, Julio C. R. ; C. R. Julio and L. Maria Mercedes (1999). The Scenario of Brazilian Health Sciences in the Period of 1981 to 1995. *Scientometrics* 45 (1): 95-105.
- Stephan, F. J. (1996). Advanced Bibliometric. Methods as Quantitive Core of Peer Review Based and Foresight Exercises, *Scientometrics* 36 (3) : 397-420.

دریافت مقاله: ۷۹/۱۲/۱

دریافت مقاله تجدیدنظر شده: -

پذیرش مقاله: ۸۰/۳/۲۷